

Милић Петровић, ПЉЕВАЉСКА ГИМНАЗИЈА 1901-2001,
Документи 1901-1914, Пљевља 1999. стр. 535

Поводом стогодишњег јубилеја Пљеваљске гимназије у припреми је вишетомна монографија. До сада је изашла само прва књига, која наговјештава сјајан почетак. Наиме, одавно се није појавила интересантнија књига о некој школи него што је прва књига о Пљеваљској гимназији, која се односи на период 1901-1914, из пера Милића Петровића. Чини се да је такву књигу и могао написати само изванредни познавалац архивске грађе, човјек који је из те области објавио више књига и преко стотину студија, чланака, прилога и публицистичких радова.

Књига садржи 209, односно, са прилозима 258 брижљиво одабраних докумената, из којих читалац може не само да сагледа објективну слику о условима у којима је настала и радила Гимназија, већ и укупна, врло сложена збивања на овом подручју крајем XIX и почетком XX вијека. То је вријеме када се ту увелико сукобљавају интереси Црне Горе, Србије, Турске и Аустро-Угарске. Свака од њих је "полагала право" на пљеваљски крај, само га је различито "правдала". Србија и Црна Гора су у први план истицале жељу да ослободе своје сународнике вишевјековног ропства. Међутим, из поступака новопостављеног директора Гимназије 1913. године (из Црне Горе) и претходног (из Србије), види се да се првенствено радило о државним интересима, јер прва брига новодошлог ди-

ректора била је да побрише трагове присуства српске војске у Пљевљима, док је претходни понио са собом сву школску документацију да би тиме увелико отежао наставак рада Гимназије. Види се, дакле, да су мало "водили рачуна о братским односима, који треба да постоје између двије независне српске државе". За Турску је подручје Пљеваља било не само "њена територија", већ и природна веза са Босном и Херцеговином, које је још увијек сматрала својом територијом, док су за Аустро-Угарску, Пљевља била одскачна даска за даље продирање на Исток "ради стварања реда и мира" на начин како је то већ учинила у Босни и Херцеговини.

У таквој ситуацији Турска се осјећала прилично сигурно, па је повукла војске из Пљеваља, јер "Санцаку не пријети опасност ни с које стране. Србија и Црна Гора чуваће га од Аустрије, Аустрија од њих обадвије".

Сукоби интереса поменутих држава на простору Пљеваља, на одређен начин повољно су се одразили на оснивање Српске гимназије у Пљевљима, јер, из тих разлога, "турске власти не само што не сметају Гимназији, па ни осталим школама, већ јој иду на руку" - пише заступник директора Гимназије Боровњак - па наставља "да Аустријанци попреко гледају на ову гимназију и да ће јој правити неприлике само ако им се зато дадне прилика". Зато се

он залаже за отварање руског и српског конзулата у Пљевљима, јер "православни живаљ то јако жели, не из страха од Турске, већ из бојазни од Аустрије". И директор Косовић, пет година касније, пун је хвале за поступке Сулејман-паше према Гимназији, због чега је већ био добио два српска ордена, па Косовић предлаже да му и краљ Петар пошаље своју слику са поштом.

Интерес Србије за отварање средње школе у Пљевљима потврђује и писмо Министра иностраних дјела Србије из 1899. године српском конзулу у Приштини, у коме се каже да би "школа у Пљевљима (мисли се на трговачку школу или гимназију - М. С.) могла врло корисно послужити за заустављање одвођења српске деце у Босну и била можда најбољи отпор аустријској и црногорској пропаганди против нас". Ривалство Србије и Црне Горе добрим дијелом је позитивно утицало и на отварање основних школа, тако да је на самом почетку овога вијека на подручју Пљевља радило девет школа, од којих је шест финансирала Србија, а три Црна Гора.

Из ових докумената се види и врло занимљива расправа, која је вођена о врсти средње школе (трговачка, занатска, грађанска или гимназија) коју је требало отворити у Пљевљима. Очито да су политички интереси определили да то буде гимназија, јер се преко ње најуспјешније могло дјеловати на буђење националне свијести и пружање отпора туђим утицајима.

Из докумената се види и велика улога Црквено-школске општине, у чије је име и дата дозвола за оснивање Гимназије. Општина је бринула о одржавању зграде, плаћању школских послужитеља, набавци огријева, учила, намјештаја и уџбеника. То је, управо, био изразит примјер повезаности школе са средином у којој је радила. Међутим, када је Црквено-школска општина, захваљујући помоћи из Србије и сусједних општина, као и домаћем капи-

талу, постала економски доста снажна, најмоћније пљевалске породице се немилосрдно боре за превласт у управљању Општином што паралише њен рад.

Када човјек данас пише о том времену, ма колико своје ставове подастро документима, тешко се може ослободити субјективизма, односно, мора се изложити ризику да изазове одређену сумњу оних који о томе већ имају формиран свој "објективни суд". Међутим, овако зналачки сложена документа пружају не само праву слику стања, већ "тјерају" читаоца да сам доноси судове о људима и догађајима и њиховом односу према просвети уопште, а посебно према Гимназији. И што је особито важно, оваквим презентирањем докумената избјегнут је "црно-бијели" приказ оновремене пљевалске стварности. На примјер, многи би тешко повјеровали да су каткад пљевалске паше имале више разумијевања за потребе школа и наставника у овом крају, него рашко-призренски митрополит Нићифор Перић, који је имао "деспотску власт и калуђерску ћуд на учитељима". И који "својим држањем - како пише директор Гимназије Косовић - упропасти све што је толико година с муком и толико жртава стечено". Или, како објаснити арогантни став Лазара Поповића да међу Пљевљацима нема човјека који би могао бити председник општине, већ га треба увести са стране, као и његов ијед на оне Пљевљаке који су више вољели да овај крај припадне Србији него Црној Гори, када "дипломатски" изјављује: "Уосталом за симпатије оваквих не би ни неварени боб дао, особито кад знам, да им је доста само бркнути, па да су мирни и послушни као јагањци". Педагошки, зар не?!

Ова, као и свака друга добра књига, поред података које износи, "тјера" читаоца на размишљање и одређена поређења са оновременом ситуацијом.

Документа садржана у овој књизи увелико потврђују чињеницу да су Пљевља одавно била привредни, а осо-

бито културни центар много ширег подручја него што је оновремена каза, односно данашња општина, што се, између осталог, види и из структуре ученика по мјесту рођења, који су, на примјер, 1912. године похађали Српску гимназију у Пљевљима. Наиме, у њој су се налазили ученици са цијелог подручја Рашке, југоисточно од планине Рогозне, затим из Пријеполске, Сјеничке и Бјелополске казе (среза), Беранске нахије, Босне и Црне Горе. Тако, на примјер, из већ ослобођених крајева Црне Горе, нарочито са простора Дурмитора, Дробњака, Пиве и Никшића било је више од једне четвртине укупног броја ученика који су те године похађали Гимназију у Пљевљима. Уосталом, то је била једина гимназија на српском језику од Сарајева до Скопља и од Цетиња до Краегујевца. Уз то, тада су у Пљевљима постојале готове све врсте свјетовних и духовних

школа (основних и средњих) на турском језику, као и низ других културних институција. Упркос големој стагнацији, Пљевља и данас настоје да прошире свој културни утицај изван општинских, па и републичких међа. Потврда таквог стања је дијелом и садашња Међурепубличка културно-просвјетна заједница.

Но, из највећег дијела докумената да се сагледати колики су огромни напор оновремени Пљевљаци уложили да би имали своју Гимназију, ко им је, како и колико у томе помагао, као и њено мјесто и улога у развоју овог краја у односном периоду.

Ако се када буде (ваљда некада хоће) писала монографија Пљеваља, ова књига ће јој чинити једну од темељних подлога.

Петровић је, дакле, заорао дубоку бразду. Настављачима треба пуно труда и знања да би слиједили његов пут.

Милош Сїаровлах